

Miljø og lyrik

Trine Einspur

Oplevelser og følelser er også en del af miljødebatten

Ofte formidles miljøproblemer meget kontant og konkret med reference til naturvidenskaberne. Men miljøproblemer handler ligeså meget om oplevelser og følelser. Lyrik er derfor også en vigtig udtryksform, når det gælder undervisning om miljøspørgsmål.

Lyrikgenren henvender sig til alle klassetrin og går fint i tråd med et tværfagligt miljøarbejde. Nedenstående artikel vil først redegøre for arbejdet med miljø og lyrik i indskoling/mellemtrinnet, herefter mellemtrin/udskoling.

I faget dansk, skal eleverne arbejde med at udtrykke oplevelser og følelser inden for forskellige udtryksformer – herunder også lyrik.

Indskoling/mellemtrin

I indskoling skal elevernes opmærksomhed skærpes på "... *sprogets poetiske funktion, bl.a. rim og remser*"¹. Ligeledes skal de "*Tale om samspillet mellem sprog, genre, indhold og situation*"². Oplæsning, håndskrift eller opsætning af en tekst på computer kan yderligere inddrages i arbejdet med digte i indskoling.

Lyrikkens sproglige virkemidler

Eleverne skal lære de grundlæggende træk ved lyrikgenren, fx digtes opsætning i vers samt virkemidler som rim og rytme. Klassen læser en masse digte, rim og remser³, som er lette at forstå og har en klar rytme. Det er en god ide at læse både remser og digte der rimer og ikke rimer, så eleverne lærer at digte ikke nødvendigvis behøver at rime, da de selv skal producere digte senere.

En mundtlig fremsigelse af digtet tydeliggør digtes sproglige rytme. Eleverne deles op i grupper som vælger et af de digte, rim eller remser som de har læst eller hørt i klassen. De skal lære digtet udenad og aftale, hvordan de vil præsentere det for klassen. De kan fx hoppe, klappe, trampe, hinke, sjipte rytmen, mens de fremsiger digtet.

¹ Faghæfte 1, s. 15

² Faghæfte for dansk, s. 15

³ Som forslag kan nævnes Bjarne Jes Hansen: Vers; Frøen fatter ikke et kvæk, Sure regn, Om ti år er jeg tyve, Jorden er god nok, Flygtning, Halfdan Rasmussen: Halfdans ABC, Bind 1 i Gyldendals bogserie Barndomslandet: Klappe klappe kage, Louis Jensen. Der kan evt. findes inspiration på siden www.rimogremser.dk

Udover at fornemme rytmen i digte, skal eleverne også se på digtes fysiske fremtoning. De får udleveret nogle digte og skal sige, om de synes formen adskiller sig fra en almindelig prosatekst. Eleverne vil sikkert hurtigt gennemskue, at linien ofte ikke fyldes helt ud før der springes ned på næste verselinie. Ved en oplæsning vil eleverne kunne se, at en sådan opsætning ligeledes medvirker til at give et digt dets rytme.

Desuden må læreren skærpe elevernes opmærksomhed på indholdet i lyrik – at digte ofte omhandler en følelse, en tanke, eller er ren og skær leg med ord og sprog⁴.

Elevernes egne digte

Efter dette indledende arbejde med lyrikgenren, skal eleverne selv skrive digte. Da arbejdet med digte er en del af et tværfagligt projekt om miljø må det forudsættes, at eleverne har opnået en vis viden om emnet gennem de andre involverede fag; måske har de endda været på besøg på et rensningsanlæg eller lignende. Al elevernes viden om miljø skal nu aktiveres i forhold til deres egenproduktion af digte.

Læreren starter med en fælles samtale, hvor eleverne fortæller om de forskellige oplevelser de har haft og viden de har fået om miljø. Hvis eleverne fx har været på besøg ved et rensningsanlæg el. lign., kan læreren opfordre eleverne til at beskrive besøget ud fra deres sanser; hvordan der lugtede, lød, eller så ud. Eleverne opfordres også til at fortælle om noget, der har gjort stort indtryk på dem, fx en nyopnået viden, eller et forsøg de har lavet. Efter den fælles åbning af emnet, skal eleverne i gang med at skrive deres digt.

Eleverne har gennem forløbet lært, at digte ikke nødvendigvis behøver at rime, men de skal formå at holde fokus på selve emnet miljø, gerne ud fra en følelse, sansning eller tanke. Digtet skal sættes op i verseform. For nogle elever kan det at skrive et digt, falde dem svært. Her kan læreren opfordre eleverne til at skrive et associationsdigt. Læreren fortæller eleven, at første vers i digtet er "Når jeg tænker på miljø, tænker jeg...", hvorefter eleven opfordres til at skrive alle sine tanker ned om miljø. Denne måde at skrive digte på, kan også bruges til hele klassen som en opvarmningsøvelse, inden de skriver deres endelige digt.

Udstilling af det færdige produkt

Når digtene er færdigskrevne, kan eleverne skrive dem ind på computer, eller de kan skrives pænt ind i hånden. Efterfølgende klipper eleverne digtet

⁴ Her kan som eksempel bruges *Slesk og slebent* af Villy Sørensen

ud og klister det op på en baggrund af farvet karton, som de ligeledes kan dekorere med egne tegninger, eller med miljøbilleder fundet i blade og aviser. Digtene skal læses højt, enten for klassen, andre klasse eller forældre, så elevernes højtlæsning ligeledes øves. Digtene kan hænges op i klassen, lægges ud på skolens intranet eller udstilles et sted på skolen. Man kan også lave en udstilling på det lokale rensningsanlæg, på byens rådhus, den lokale brugs eller hvor det nu kunne være relevant.

Udskoling

I udskoling må man forudsætte at eleverne, gennem tidligere arbejde med genren, har opnået en vis viden om lyrik, som der her kan bygges videre på. Målet for arbejdet med lyrik er, at eleverne oplever *...sammenhængen mellem sprog, tekst, genre, indhold og situation...* samtidig med at de formår at benytte de *...faglige termer både i tekstarbejdet, i den mundtlige fremstilling og i oplæg til deres egne produktioner af tekster...*⁵

I arbejdet vil der være fokus på æstetikbegrebet samt brugen af stilistiske virkemidler, så som billedsprog, metaforer, sammenligninger, bogstavrim, parrim, krydsrim etc.

Politisk digtning

Forløbet startes ved at læreren præsenterer eleverne for forskellige digte med politisk indhold. Digtene indhold skal være af forskellig karakter, så eleverne oplever, at man kan skrive digte om mange forskellige emner, og at der er mange virkemidler, som man kan benytte sig af.

I politisk digtning er sarkasme og ironi ofte anvendte virkemidler, og disse er vigtige at have kendskab til, da man ellers kan risikere at misforstå teksten⁶.

Æstetikbegrebet – det smukke og det grimme

Efter arbejdet med politiske digte, lægger læreren op til en debat om, hvad man egentlig kan skrive digte om. Diskussionen kan medvirke til at aflive fordomme om at digte udelukkende handler om kærlighed.

De politiske digte kan ligeledes indlede til en diskussion af begrebet æstetik. Kan man godt skrive digte om racisme, dagligdag eller miljø, og er der nogle emner der ligger uden for digtegenrens rækkevidde? Er æstetik nødvendigvis altid kønt og smukt, kan man digte om spildevand for eksempel

⁵ Faghæfte 1, s. 54

⁶ Som forslag til tekster kan nævnes: Ivan Malinovsky: *Advarsel* og *Fædrelandsdigt*. Benny Andersen: *H.C. Andersens land, Smil, I begyndelsen, Skabssvenskere*.

og stadig få et æstetisk produkt ud af det? Hvad kan man egentlig ophøje til noget, der er værd at skrive digte om? Benny Andersen skriver et digt om en tomatmad, mens Jørgen Leth skriver digte om cykelrytterne i Tour de France. Digte som disse kan danne baggrund for en spændende diskussion om det æstetiske⁷.

Associationsskrivning om miljøspørgsmål

Associationsskrivning er en god øvelse til at starte et skriveforløb om et specifikt emne. Eleverne udfordres til at lægge deres rationelle tankegang på hylden og i stedet skrive lige hvad der falder dem ind.

Emnet er miljø, hvorfor ord som fx klimaforandringer, energifråds eller spildevand, er startskuddet. Eleverne får mellem 1 og 3 minutter til at skrive løs. Pointen er, at de ikke på noget tidspunkt må stoppe op i skrivningen og tænke sig grundigt om, men blot skrive lige hvad der falder dem ind. Det må forudsættes, at eleverne på nuværende tidspunkt er så langt inde det tværfaglige miljøforløb, at de har en god ballast af baggrundsviden at trække på. Metoden skulle gerne føre til, at eleverne, i stedet for blot fra starten at lægge sig fast på en enkelt dimension inden for miljøområdet, oplever at de har fået flere forskellige indgangsvinkler til emnet. Desuden kan der komme gode formuleringer og tanker ned på papiret, som eleverne kan anvende når de selv skal til at skrive et digt.

Elevproducerede digte i procesorienteret skriveforløb

Med afsæt i associationsskrivningen, bliver udfordringen for eleverne at skabe et æstetisk produkt i form af et digt med omdrejningspunkt i miljø. Måske er nogle blevet inspireret af det æstetisk grimme og udfordrer sig selv ved at anlægge en sådan vinkel på deres digt. Andre bruger måske sarkasme eller ironi som virkemiddel.

*...I produktive sammenhænge (arbejdes der) med dramaturgi, kendskab til virkemidler og forskellige genrers stiltræk.*⁸ Eleverne må opfordres til at anvende de forskellige stilistiske virkemidler, som de kender inden for lyrikgenren – det være sig brug af bogstavrim, enderim, billedsprog, metaforer, sammenligninger etc. Man kan undervisningsdifferentiere ved at stille forskellige udfordringer til eleverne ud fra deres formåen og interesse for området.

Forløbet bør tage form af et procesorienteret skriveforløb. Læreren og grupper af elever indbyrdes giver respons på digtene, så disse kan forfines

⁷ Som forslag til tekster kan nævnes: Benny Andersen: *Hjemme, Dosmerseddel, Spild*. Jørgen Leth: *Jeg havde vundet, Jeg er dygtig, Nu, Fausto Coppi*.

⁸ Faghæfte 1, s. 54

og videreudvikles. For at have et fælles udgangspunkt, kan eleverne give hinanden respons ud fra nogle af digtgenrens stilistiske træk. Opsætningen af digtet skal eleven også være sig bevidst, således at også dette stemmer overens med genren. Afslutningsvis skrives digtene ind og sættes pænt op. Oplæsningen af de færdige produkter kan foregå som lyrikcafé sidst i det tværfaglige forløb, eller som en del af en udstilling over de forskellige fags indgangsvinkler til arbejdet med miljø.